

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН ІМ. Б. Д. ГАВРИЛИШИНА

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор ІНІМВ
ім. Б. Д. Гаврилишина
Ірина ІВАЩУК
_____ 2023 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
В. о. проректора з науково-
педагогічної роботи
Віктор ОСТРОВЕРХОВ
_____ 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни «Політичний менеджмент»
ступінь вищої освіти – бакалавр
галузі знань – 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності – 052 «Політологія»
освітньо-професійна програма «Міжнародні та регіональні
політичні комунікації»

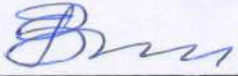
Кафедра політології та філософії

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год.)	Практ. (год.)	ІРС (год.)	Тренінг, КПЗ (год.)	Самоост. робота студ. (год.)	Разом (год.)	Залік (сем.)	Екз. (сем.)
Денна	3	6	28	14	3	6	99	150	6	

Тернопіль – ЗУНУ
2023

Робочу програму склав професор кафедри політології та філософії ЗУНУ,
д. політ. н. Лазарович М. В.

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри політології та філосо-
фії ЗУНУ, протокол № 1 від 26. 05. 2021 р.

Завідувач кафедри,
д. філософ. н., професор Тетяна ЧОЛАЧ-ГОНЧАРУК

Розглянуто та схвалено групою забезпечення спеціальності 052 «Політоло-
гія», протокол № 1 від 27. 08. 2022 р.

Розглянуто та схвалено ГЗС «Політологія», протокол № ____ від
_____ 2023 р.

Голова групи
забезпечення спеціальності Олег РУДАКЕВИЧ

Гарант ОП Володимир ТОМАХІВ

**СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПОЛІТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»**

1. Опис дисципліни «Політичний менеджмент»

Дисципліна «Політичний менеджмент»	Галузь знань, спеціальність, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Статус дисципліни <i>вибіркова</i> Мова навчання <i>українська</i>
Кількість залікових модулів – 3	Спеціальність 052 «Політологія»	Рік підготовки: <i>Денна – 3</i> Семестр: <i>Денна – 6</i>
Кількість змістових модулів – 2	бакалавр	Лекції: <i>Денна – 28 год.</i> Практичні заняття: <i>Денна – 14 год.</i>
Загальна кількість годин – 150		Самостійна робота: <i>Денна – 99</i> <i>Тренінги, КПЗ – 6</i> Індивідуальна робота : <i>Денна – 3</i>
Тижневих годин – 10, з них аудиторних – 3		Вид підсумкового контролю – <i>залік</i>

2. Мета і завдання дисципліни «Політичний менеджмент»

2.1. Мета вивчення дисципліни: формування в студентів цілісної системи знань про завдання, прийоми та методики управління у сфері політики, закономірності політичних зв'язків і відносин на різних етапах історичного розвитку та в сучасному суспільстві, основні напрями теорії політичного менеджменту, здатності до критичного аналізу, опанування принципами, методами й технологіями політичного управління.

2.2. Завдання вивчення дисципліни:

1. Забезпечити студентів базовими теоретичними знаннями про історичні етапи розвитку політичного менеджменту, основні школи та напрями класичної й сучасної теорії менеджменту.

2. Ознайомити з основними проблемами політичного менеджменту, його поняттями, загальними засадами, структурою, функціями, методологіями, історією розвитку та сучасними тенденціями реалізації управлінських рішень.

3. Сформуванати здатність оцінювати багатомірні характеристики соціально-політичних подій, навички застосовувати набуті теоретичні знання у професійній та громадській діяльності.

4. Озброїти майбутніх політологів продуктивними технологіями в області прийняття політичних рішень, а також основами управлінського консультування.

5. Тренувати здатність вирішувати різноманітні практичні завдання та розв'язувати проблемні ситуації регулювання суперечностей у системі політичних відносин.

2.3. Передумови для вивчення дисципліни: «Політологія», «Філософія», «Актуальні проблеми українсько-російських відносин», «Теорія комунікації», «Загальна теорія політики», «Історія зарубіжних та українських політичних вчень», «Сучасні інформаційні технології», «Політологічна теорія держави», «Етнополітологія», «Соціологія», «Світова політична історія».

3. Програма навчальної дисципліни «Політичний менеджмент»

Змістовий модуль 1. Головні засади політичного менеджменту.

Тема 1. Політичний менеджмент як наука.

Вступ. Мета, завдання та предмет курсу. Наукова концептуалізація й головна особливість поняття «політичний менеджмент».

Сутність політичного менеджменту. Типи управління соціальних систем. Управління як форма суб'єктно-об'єктних відносин. Види управління в політиці. Головна особливість державного управління. Право легітимного насильства. Статусні ресурси. Завдання політико-технологічного управління.

Основні види політичного менеджменту. Диференціація і професіоналізація політичної діяльності. Класифікація політичного менеджменту за професійною ознакою.

Тема 2. Місце і роль політичного менеджменту в сучасному суспільстві.

Зростання ролі політичного менеджменту в сучасних умовах. Процеси активізації розвитку політичного менеджменту в ХІХ–ХХ ст.

Політичний менеджмент як професія. Результати «емпіричної революції» в соціально-політичних науках. Історичні передумови появи професійних політичних менеджерів.

Політичний менеджмент і етичні проблеми. Маніпуляція громадською думкою. «Брудні» технології. Вибір засобів досягнення поставленої мети. Взаємодія політтехнологів із політиками. Конкуренція на ринку політичних консалтингових послуг. Дотримання політичних, етичних ідеалів. Проблема допустимості вторгнення в свідомість і підсвідомість людини.

Тема 3. Політичний менеджмент як теорія.

Теорія політичного менеджменту. Знання, засноване на досвіді. Наукове знання. Основні відмінності між науковим знанням і знанням, заснованим на досвіді.

Значення теоретичних методів для опису і пояснення політичного менеджменту. Методи аналітичного конструювання політико-технологічного управління та їх групи. Структуралізм. Топологічний метод. Функціоналізм. Системний аналіз. Дослідження мотивації політичної дії. Теорії раціонального вибору і теорії обміну. Психодинамічні теорії особи. Навчально-біхевіоральні теорії. Когнітивні теорії. Переваги і недоліки теоретичних методів.

Тема 4. Аналітичне конструювання ситуації.

Поняття «ситуації». Основні етапи конструювання. Визначення основних напрямів пошуку інформації. Теоретичне моделювання. Операціоналізація як переклад теоретико-аналітичних схем у русло емпіричної інтерпретації. Збір інформації в аналітичному конструюванні ситуації. Наповнення теоретичної моделі конкретним змістом. Співвідношення реальної ситуації й її аналітичної конструкції.

Типологія емпіричних методів збору інформації. Метод спостереження. Анкетне опитування. Контент-аналіз. Вивчення випадку. Глибинне інтерв'ю. Метод «фокус-групи».

Тема 5. Політичний технологічний процес.

Політичний технологічний процес як послідовність взаємодій. Модель політико-технологічного процесу. Специфіка управлінської взаємодії. Фактори обмеження конфігурації, розгортання і протікання політичного технологічного процесу. Культура суспільства і політична культура зокрема. Соціальні структури. Місце і час. Ситуативні чинники. Дії конкурентів. Головна особливість політико-технологічного процесу.

Політична взаємодія та її модель. Мотивація як умова взаємодії. Комунікаційні процеси. Формування структур. Взаємодія процесів мотивації, комунікації та структуризації.

Тема 6. Суб'єкт і об'єкт політико-технологічного процесу.

Організовані групи як суб'єкт політичного управління. Групи управління, створені в рамках або на основі партійних і громадсько-політичних організацій. Неполітичні організації, групи інтересів. Клієнти. Професійні організації, які спеціалізуються в галузі політичного менеджменту. Досягнення мети суб'єкта як залежність від інших людей.

Типологія об'єктів управлінської дії. Ті, що активно підтримують. Ті, що пасивно підтримують. Ті, що дотримуються нейтральної позиції. Настроєні недовірливо. Вороже настроєні. Розшарування потенційного об'єкта як проблема суб'єкта політичного управління.

Проблеми суб'єктно-об'єктної взаємодії. Конкурентна боротьба та її зміст.

Змістовий модуль 2. Політичний менеджмент як система управління політичними подіями.

Тема 7. Мотивація політичної дії.

Основні напрями дослідження. Поняття «політичної дії». Види політичної дії. Дії, відтворюючі інституалізовані політичні відносини. Дії, за допомогою яких суб'єкт і об'єкт ПТП висловлюють, поширюють політичні цінності, оцінки, думки, уявлення, ідеали. Дії, в яких відтворюються соціальні і політичні ідентифікації. Теорії мотивації: диспозиційні, ситуаціоністські, потреб.

Когнітивна модель мотивації. «Передісторія» політичної дії та її етапи. Інформація. Увага. Ухвалення інформації. Визначення ситуації. Категоризація і атрибуція. Я-образ. Усвідомлення мотиву. Когнітивний дисонанс. Постановка мети. Вибір засобів і шляхів досягнення мети.

Тема 8. Управління мотивацією в політико-технологічному процесі.

Поняття «управління мотивацією політичної дії». Можливості й обмеження управління мотивацією політичної дії. Мотивація як індивідуальний процес. Рухомість мотиваційної структури. Свобода особи як одна з базових загальнолюдських цінностей. Індивідуальність психологічних процесів.

Можливості управлінського впливу на політичну поведінку. Перцептивні процеси. Ментальні процеси категоризації і атрибуції. Емоційні процеси. Процеси пам'яті. Мотиваційна структура особи як відкрита система.

Основні завдання управління мотивацією в політичному менеджменті. Формування в свідомості людей стійких афектно-когнітивних структур. Вплив на процес індивідуальної інтерпретації ситуації. «Больові точки» індивідуальних ментальних психічних процесів. Поріг уваги. Категоризаційно-атрибуційні та емоційні процеси. Пам'ять. Комплексний підхід до управління мотивацією.

Управління мотивацією і маніпуляція. Завоювання уваги. Прихований і відкритий вплив на внутрішні ментальні процеси. Об'єкт політичної маніпуляції.

Тема 9. Управління процесами комунікації.

Комунікації в політико-технологічному процесі. Поняття «комунікації». Модель комунікативної взаємодії та її фази. Послідовність дій комунікатора. Усвідомлення, визначення, уточнення інформації. Кодування інформації. Вибір каналу, способу передачі інформації. Проблеми комунікативної взаємодії. Зворотний зв'язок.

Основні завдання управління комунікаційними процесами. Виробництво та просування інформації. Забезпечення зворотного зв'язку. Усунення шумів. Причини шумів. Прорахунки й помилки суб'єкта управління. Ціннісні орієнтації, переконання і стереотипи населення. Технічні чинники спотворення інформації.

Тема 10. Політичний PR.

Сутність публік рилейшнз. Пропаганда. Трактуювання політичного PR в літературі. «Піарівський» характер політичних кампаній.

Засоби масової інформації як головний канал інформаційного розповсюдження. Відмінні риси ЗМІ. Можливості доступу до засобів масової інформації. Політична реклама в ЗМІ. Прихована політична реклама. Створення інформаційного приводу. Робота з журналістами, видавцями, редакторами.

Безпосереднє спілкування, чутки та «масова розмова» в системі комунікації. «Лідери думок». «Закон чуток».

Способи розповсюдження рекламної інформації. Зовнішня, друкована та пряма поштова реклама. Рекламні сувеніри. Реклама в Інтернеті.

Тема 11. Процеси структуризації.

Поняття «соціальної структури» та її аспекти. Зовнішня і внутрішня структуризація. Шляхи формування соціальних структур.

Механізм впливу соціальної структури на людину. Соціалізація. Соціальний контроль. Легітимація. Сенс соціального життя як уміння людей структурувати свої відносини.

Процеси структуризації у взаємодії суб'єкта і об'єкта політико-технологічного процесу. Різноманіття статусних груп і позицій. Диференціація населення як головний наслідок процесів структуризації в суспільстві. Метод топологічного аналізу.

Тема 12. Управління процесами структуризації.

Основні завдання управління процесами структуризації. Використання непрямих способів впливу як специфіка політико-технологічного управління. Сенс управління процесами зовнішньої і внутрішньої структуризації. Статусно-ролеві відносини. Вибір структурної моделі. «Лідер – послідовники». «Союзник – союзник». «Друг – ворог». «Партнер – партнер». Типаж лідера. Забезпечення відносної стійкості ролевої поведінки.

Сегментація політичного ринку. «Структурний тиск». Критерії сегментації політичного ринку: демографічний, соціо професійний, територіально-поселенський, етнічний, за майновим розшаруванням, за належністю до організацій. Адресні групи та загальні принципи їх вибору. Значущість структурного чинника. Кореляція з метою суб'єкта політичного управління. Вимірюваність адресної групи. Ресурси адресної групи. Доступність впливу. Цільові групи.

**4. Структура залікового кредиту дисципліни «Політичний менеджмент»
денна форма навчання**

	Кількість годин				
	Лекції	Семинарські заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота	Контрольні заходи
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Головні засади політичного менеджменту					
Тема 1. Політичний менеджмент як наука.	2	1	8		проблемні завдання
Тема 2. Місце і роль політичного менеджменту в сучасному суспільстві.	2	1	8		тести, питання
Тема 3. Політичний менеджмент як теорія.	2	1	8		есе
Тема 4. Аналітичне конструювання ситуації.	2	1	8		проблемні завдання
Тема 5. Політичний технологічний процес.	2	1	8	1	тести, питання
Тема 6. Суб'єкт і об'єкт політико-технологічного процесу.	2	1	8		мод. к. р.
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Політичний менеджмент як система управління політичними подіями					
Тема 7. Мотивація політичної дії.	2	1	8		проблемні завдання
Тема 8. Управління мотивацією в політико-технологічному процесі.	2	1	8		тести, питання
Тема 9. Управління процесами комунікації.	3	1	9	1	проблемні завдання
Тема 10. Політичний PR.	3	1	9		тести, питання
Тема 11. Процеси структуризації.	3	2	9	1	проблемні завдання
Тема 12. Управління процесами структуризації.	3	2	8		рект. к.р.; перевірка КПІЗ
Тренінг			4		
Разом	28	14	99	3	

5. Тематика практичних занять

Тема 1. Політичний менеджмент як наука (1 год.).

Мета: Визначити предмет і завдання політичного менеджменту як навчальної дисципліни, охарактеризувати його види.

Питання для обговорення:

1. Наукова концептуалізація й головна особливість поняття «політичний менеджмент»
2. Сутність політичного менеджменту.
3. Види управління в політиці.
4. Види політичного менеджменту.
5. Диференціація і професіоналізація політичної діяльності.

Тема 2. Місце і роль політичного менеджменту в сучасному суспільстві (1 год.).

Мета: Прослідкувати причини процесів активізації розвитку політичного менеджменту в XIX–XX ст.

Питання для обговорення:

1. Зростання ролі політичного менеджменту в сучасних умовах
2. Процеси активізації розвитку політичного менеджменту в XIX–XX ст.
3. Політичний менеджмент як професія.
4. Політичний менеджмент і етичні проблеми.
5. Конкуренція на ринку політичних консалтингових послуг.

Тема 3. Політичний менеджмент як теорія (1 год.).

Мета: Навчитися визначати переваги і недоліки теоретичних методів.

Питання для обговорення:

1. Теорія політичного менеджменту.
2. Наукове знання і знання, засноване на досвіді.
3. Методи аналітичного конструювання політико-технологічного управління.
4. Переваги і недоліки теоретичних методів.

Тема 4. Аналітичне конструювання ситуації (2 год.)

Мета: Характеризувати основні етапи аналітичного конструювання ситуації.

Питання для обговорення:

1. Основні етапи аналітичного конструювання ситуації.
2. Операціоналізація як переклад теоретико-аналітичних схем у русло емпіричної інтерпретації.
3. Співвідношення реальної ситуації й її аналітичної конструкції.
4. Типологія емпіричних методів збору інформації.

Тема 5. Політичний технологічний процес (1 год.)

Мета: Аналізувати основні чинники, що впливають на конфігурацію, розгортання і перебіг політико-технологічного процесу.

Питання для обговорення:

1. Політичний технологічний процес як послідовність взаємодій.
2. Специфіка управлінської взаємодії.
3. Соціальні структури.
4. Політична взаємодія та її модель.

Тема 6. Суб'єкт і об'єкт політико-технологічного процесу (1 год.).

Мета: Опанувати механізм проблематики суб'єктно-об'єктної взаємодії.

Питання для обговорення:

1. Організовані групи як суб'єкт політичного управління.
2. Досягнення мети суб'єкта як залежність від інших людей.
3. Типологія об'єктів управлінської дії.
4. Проблеми суб'єктно-об'єктної взаємодії.

Тема 7. Мотивація політичної дії (1 год.).

Мета: Розуміти сутність та розрізнити види поняття «політичної дії».

Питання для обговорення:

1. Поняття і види «політичної дії».
2. Теорії мотивації.
3. Категоризація і атрибуція.
4. Когнітивний дисонанс.

Тема 8. Управління мотивацією в політико-технологічному процесі (1 год.).

Мета: Вміти розрізнити мотивацію та маніпуляцію.

Питання для обговорення:

1. Поняття «управління мотивацією політичної дії».
2. Рухомість мотиваційної структури.
3. Основні завдання управління мотивацією в політичному менеджменті.
4. Управління мотивацією і маніпуляція.

Тема 9. Управління процесами комунікації (1 год.).

Мета: Аналізувати комунікації в політико-технологічному процесі та основні завдання їхнім управлінням.

Питання для обговорення:

1. Поняття «комунікації».
2. Проблеми комунікативної взаємодії.
3. Основні завдання управління комунікаційними процесами.
4. Технічні чинники спотворення інформації.

Тема 10. Політичний PR (1 год.).

Мета: З'ясувати сутність та особливості політичного PR.

Питання для обговорення:

1. Сутність публік рилейшнз.
2. ЗМІ як головний канал інформаційного розповсюдження.
3. Безпосереднє спілкування, чутки та «масова розмова» в системі комунікації.
4. Способи розповсюдження рекламної інформації.

Тема 11. Процеси структуризації (2 год.).

Мета: Вміти структурувати свої відносини як взаємодію суб'єкта і об'єкта ПТП.

Питання для обговорення:

1. Поняття «соціальної структури» та її аспекти.
2. Механізм впливу соціальної структури на людину.
3. Процеси структуризації у взаємодії суб'єкта і об'єкта ПТП.
4. Метод топологічного аналізу.

Тема 12. Управління процесами структуризації (2 год.).

Мета: Осмислити, що використання непрямих способів впливу – це специфіка ПТП.

Питання для обговорення:

1. Основні завдання управління процесами структуризації.
2. Статусно-ролеві відносини.
3. Сегментація політичного ринку.
4. Адресні групи та загальні принципи їх вибору.

6. Комплексне практичне індивідуальне завдання

Індивідуальне завдання з дисципліни «Політичний менеджмент» самостійно виконує кожен студент на основі засвоєння програмного матеріалу. КППЗ має охоплювати всі основні теми дисципліни. Виконання КППЗ – один з обов'язкових складових модулів залікового кредиту з дисципліни «Політичний менеджмент». КППЗ потрібно оформлювати відповідно до встановлених вимог.

КППЗ повинен містити такі розділи:

1. Титульний аркуш містить:
  - назву університету;

- назву кафедри;
- назву навчальної дисципліни;
- номер академічної групи;
- дату подання викладачеві на перевірку – день, місяць, рік.

2. Зміст.

3. Вступ. Вступ розкриває сутність, стан наукового завдання і його значення. Тут само вказують мету й завдання дослідження.

4. Основна частина. Розкриває наукове дослідження і відповідає обраній темі, вступу й висновкам роботи.

5. Висновки. У висновках вказують результати, отримані при проведенні дослідження, пропозиції або рекомендації щодо вирішення поставленого завдання відповідно до результатів дослідження.

6. Список літератури. Джерела розміщують за абеткою прізвищ авторів або заголовків. Оформлюють у такому порядку

- використана література (у т. ч. періодична);
- література іноземними мовами;
- Інтернет джерела з обов'язковою позначкою, яка інформація міститься на цьому сайті (порталі). Неприпустиме посилання пошуків на сайти.

7. Вимоги до оформлення. Шрифт TimesNewRoman, 14, півторачний інтервал; поля: верхнє й нижнє – 20 мм, лівє – 25 мм, правє – 15 мм.

Варіанти КПЗ

1. Порівняльний аналіз основних підходів сучасної науки про управління.
2. Управління і самоорганізація в політиці, їх функції і взаємодія.
3. Політичне управління в умовах невизначеності і ризику.
4. Порівняльний аналіз основних підходів в області публічного управління.
5. Публічна політика і політико-адміністративне управління: політологічний підхід.
6. Генезис і суть політичного менеджменту.
7. Політичний менеджмент в світлі української практики.
8. Основні наукові підходи в теорії ухвалення політичних рішень.
9. Технології і процедури, їх вплив на зміст політичного рішення.
10. Практика підготовки і ухвалення політичних рішень в сучасній Україні.
11. Найважливіші політичні рішення ХХ ст. в Україні й наслідки їх реалізації для країни і світу.
12. Моделі проведення політичних переговорів і їх застосування в різних умовах.
13. Становлення і тенденції сучасного розвитку політичної реклами.
14. Сучасні рекламні технології, їх вплив на політичний процес.
15. Політична реклама в Україні.
16. Політичний імідж конкретного політика (політиків).
17. Особливості інституційного іміджу в політиці.
18. Особливості іміджу конкретних політичних партій.
19. Особливості іміджу конкретних політичних інститутів.
20. Особливості іміджевих технологій.
21. Інформаційно-комунікаційні способи дії на масову свідомість.
22. Лобізм в США і в Європі: історія і сучасність.
23. Особливості лобізму в сучасній Україні.
24. Концепції політичної соціалізації.
25. Особливості політичної соціалізації в сучасній Україні.
26. Політична участь як феномен суспільного життя і аналітична категорія.
27. Психологічні чинники політичної участі.
28. Особливості політичної участі в сучасній Україні.
29. Виборчі системи сучасності: порівняльний аналіз.
30. Виборче право: міжнародні стандарти і українське законодавство.

31. Політичне і державне управління: порівняльний аналіз.
32. Політичне управління як наука і мистецтво.
33. Технології політичного управління.
34. Технологія формування політичного рішення.
35. Ухвалення рішень: український і зарубіжний досвід.
36. Політичний ризик: поняття і характеристика.
37. Політична соціалізація в Україні: традиції й реалії.
38. Політична мобілізація в умовах авторитаризму, тоталітаризму і демократії.
39. Демократія і участь громадян в політичній системі.
40. Політичне представництво: український і зарубіжний досвід.
41. Проблеми легітимності й відчуження політичного представництва.
42. Лобізм в політиці.
43. Технології лобіювання.
44. Переговорний процес в політиці.
45. Політичне консультування як технологія політичного управління.
46. «Паблік рилейшнз» в системі державного управління.
47. «Паблік рилейшнз» в системі соціально-політичного управління.
48. Політичний маркетинг, його поняття і суть.
49. Маніпуляції в політичній рекламі.
50. Технології створення іміджу.
51. Вибори в тоталітарних, авторитарних, демократичних і перехідних суспільствах.
52. Виборна традиція в Україні.
53. Законодавство про вибори в Україні.
54. Виборчий і електоральний процеси в Україні.
55. Виборча кампанія як технологія політичного управління.
56. Виборчі технології і антитехнології.
57. Громадська думка, її особливості, структура.
58. Інформаційно-комунікаційні процеси і технології маніпулювання масовою свідомістю в політиці.
59. Технології використання нетрадиційних каналів розповсюдження інформації.
60. Суть і функції політичної пропаганди і агітації.

7. Самостійна робота студентів

Самостійна робота, як одна із форм засвоєння навчального матеріалу у вільний від обов'язкових занять час і без участі викладача, передбачає особистісно-орієнтовану організацію самоосвіти студента. Організація самостійної роботи вимагає особливої уваги, тому що частина питань кожної теми виноситься на самостійне опрацювання студентами, а матеріал, передбачений для засвоєння під час самостійної роботи, виноситься на екзамен. Самостійна робота забезпечується необхідними навчально-методичними засобами (у тому числі конспектами лекцій, навчально-методичними розробками для самостійного вивчення дисципліни, періодичними виданнями). Студенти мають можливість самостійно опрацьовувати навчальний матеріал у бібліотеці, навчальних кабінетах і комп'ютерних класах з використанням мережі Інтернет, а також у домашніх умовах (при отриманні відповідного пакету навчально-методичної літератури).

№ п/п	Тематика	К-ть годин
1	Політичний менеджмент як наука.	8
2	Місце і роль політичного менеджменту в сучасному суспільстві.	8
3	Політичний менеджмент як теорія.	8
4	Аналітичне конструювання ситуації.	8
5	Політичний технологічний процес.	8
6	Суб'єкт і об'єкт політико-технологічного процесу.	8

7	Мотивація політичної дії.	8
8	Управління мотивацією в політико-технологічному процесі.	8
9	Управління процесами комунікації.	9
10	Політичний PR.	9
11	Процеси структуризації.	9
12	Управління процесами структуризації.	8
Разом		99

8. Навчальний тренінг: вимоги та умови проведення

Організація та проведення тренінгу

Тренінг (training) – це запланований процес модифікації (зміни) відношення, знання чи поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду з тим, щоб досягти ефективного виконання поставлених завдань в одному із видів діяльності або в певній галузі. Тренування (від англ. to train – виховувати, навчати) – комплекс вправ для пристосування його до підвищених вимог і складних умов роботи й життя.

Порядок проведення тренінгу

- a. **Вступна частина** проводиться з метою ознайомлення студентів з темою тренінгового заняття.
- b. **Організаційна частина** полягає у створенні робочого настрою у колективі студентів, визначенні правил у вигляді таблиць, бланків документів.
- c. **Практична частина** реалізується шляхом виконання завдань у групах студентів у кількості 3–5 осіб з певних проблемних питань теми тренінгового заняття.
- d. **Підведення підсумків.** Обговорюють результати виконаних завдань у групах. Обмін думками з питань, які виносили на тренінгові заняття.

Тематика тренінгів:

1. Інтелектуальна гра «Дебати» на тему «Які з засобів системи комунікації – безпосереднє спілкування, «лідери думок», чутки чи «масова розмова» – превалюватимуть у найближчій виборчій кампанії?».
2. Інноваційна гра-конкурс на тему: «Найефективніша модель політико-технологічного процесу, спрямована на припинення російсько-української війни».

9. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни «Історія та культура України» використовують такі засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання: стандартизовані тести; поточне опитування; залікове модульне тестування та опитування; наскрізні проекти; командні проекти; аналітичні звіти, реферати, есе; розрахункові та розрахунково-графічні роботи; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; оцінювання результатів КПІЗ; студентські презентації та виступи на наукових заходах; розрахункові роботи; завдання на лабораторному обладнанні, тренажерах, реальних об'єктах тощо; ректорська контрольна робота; комплексний іспит; екзамен; інші види індивідуальних та групових завдань.

Види роботи студента:

1. Робота на практичних заняттях

- участь в обговоренні питань;
- презентаційні виступи на заняттях;
- застосування кейс-методу;
- активна участь у ділових іграх, дебатах;
- розв'язання тестових завдань.

2. Самостійна робота:

- робота з джерелами;
  - презентація результатів;
  - виконання студентського проєкту (КПІЗ).
- 3. Контрольні зрізи** (написання модульної роботи).

10. Політика оцінювання.

Політика щодо дедлайнів і перескладання. Для виконання індивідуальних завдань і проведення контрольних заходів встановлюються конкретні терміни. Перескладання модулів відбувається з дозволу дирекції факультету за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

Політика щодо академічної доброчесності. Використання друкованих і електронних джерел інформації під час контрольних заходів та екзаменів заборонено.

Політика щодо відвідування. Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання. За об'єктивних причин (наприклад, карантин, військовий стан, хвороба, закордонне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу з дозволу дирекції факультету.

Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту.

Заліковий модуль 1	Заліковий модуль 2 (РКР)	Заліковий модуль 3 (тренінг, КПІЗ)	Заліковий модуль 4 (екзамен)	Разом
20 %	20 %	20 %	40%	100 %
1. Усне опитування під час занять. (6 тем по 5 балів = 30 балів) 2. Письмова робота = 70 балів.	1. Усне опитування під час занять (9 тем по 4 бали = 36 балів). 2. Письмова робота = 64 бали.	1. Написання та захист КПІЗ = 80 балів. 2. Виконання завдань під час тренінгу = 20 балів.	1. Тестові завдання (5 тестів по 6 балів за тест) – макс. 30 балів 2. Теоретичні питання (2 питання) – по 35 балів, макс. 70 балів.	

Шкала оцінювання студентів:

За шкалою ЗУНУ	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90–100	відмінно	A (відмінно)
85–89	добре	B (дуже добре)
75–84		C (добре)
65–74	задовільно	D (задовільно)
60–64		E (достатньо)
35–59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)

1–34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)
Заліковий модуль 1	Заліковий модуль 2 (ректорська контрольна робота)	Заліковий модуль 3 (Тренінг, КППЗ)
30%	40%	30%
1. Усне опитування (тестування) на заняттях: 8 тем по 5 балів – мах 40 балів. 2. Письмова робота – мах 60 балів.	1. Усне опитування (тестування) на заняттях: 7 тем по 5 балів – мах 35 балів. 2. Письмова робота – мах 65 балів.	1. Підготовка КППЗ – мах 40 балів. 2. Захист КППЗ – мах 40 балів. 3. Участь у тренінгах – мах 20 балів.

Шкала оцінювання

Підсумковий бал	Оцінка за традиційною шкалою залік
90-100	зараховано
89-70	
60-69	
26-59	не зараховано
1-25	

11. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№	Найменування	Номер теми
1.	Фліпчарт	1–15
2.	Ноутбук	1–15
3.	Проектор	1–15
4.	Пакет презентаційних матеріалів	1–15

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА:

1. *Апело Ю.* Менеджмент 3.0. Агіле-менеджмент. Лідерство та управління командами. Київ : Фабула, 2019. 464 с.
2. *Бєбик В., Гонюкова Л.* Політичний маркетинг і менеджмент в системі публічного управління : навч. посіб.; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ: НАДУ, 2019. 222 с.
3. *Бєбик В. М.* Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка публік рилейшинз : моногр. К. : МАУП, 2005. 440 с.
4. *Гірняк О. М., Лазановський П. П.* Менеджмент у лекційному викладі: навч. посіб. Львів : Українська академія друкарства, 2018. 232 с.
5. *Головатий М. Ф.* Політичний менеджмент: навч. посіб. 2-ге вид., допов. К. : Вид. дім. «Персонал», 2010. 296 с.
6. *Друкер П.* Виклики для менеджменту XXI століття. Київ : КМ-Букс 2020. 240 с.
7. *Друкер П.* Ефективний керівник / пер. з англ. Р. Машкової. Київ : КМ-Букс 2018. 248 с.
8. *Лазарович М. В.* Політичний менеджмент: навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 88 с.
9. *Осовська Г. В., Осовський О. А.* Менеджмент: підручник. Київ : Кондор, 2015. 563 с.
10. *Старіш О. Г.* Політичний менеджмент : навч. посіб. Острого : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2014. 272 с.

11. *Шульга М. А., Зубчик О. А.* Політичний менеджмент: навч. посіб. К. : Академвидав, Альма-матер, 2013. 160 с.
12. *Юрик Н. Є.* Історія менеджменту : курс лекцій. Тернопіль : ТНТУ імені Івана Пулюя, 2015. 114 с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

13. *Атаманчук Г., Гірник А.* Політичний менеджмент. Теорія і практика політичних технологій. Рівне : Перспектива, 2004. 200 с.
14. *Барна Н. В.* Іміджологія : навч. посіб. для дистанційного навчання / за наук. ред. В. М. Бебика. Київ : Університет «Україна», 2008. 217 с.
15. *Бебик В. М.* Маркетинг і менеджмент виборчої кампанії. К. : АПУ, 1997.
16. *Бебик В. М.* Навчальна програма дисципліни «Політичний менеджмент та маркетинг». К. : МАУП, 2005. 16 с.
17. *Бебик В. М.* Основи теоретичної та практичної політології: підручн. К. : МАУП, 1994. 520 с.
18. *Бебик В. М.* Політичний маркетинг і менеджмент. К. : МАУП, 1996. 144 с.
19. *Бебик В. М.* Політологія: теорія, методологія, практика. К.: МАУП, 1997.
20. *Бебик В. М.* Як стати популярним, перемогти на виборах та утриматися на політичному Олімпі. К.: Абрис, 1993.
21. *Бебик В. М., Сидоренко О. І.* Засоби масової інформації посткомуністичної України. К. : МАУП, 1996.
22. *Богуш Д.* Десять секретів політичних компаній. Київ : Вид-во «Березовська», 2016. 158 с.
23. *Бодріяр Ж.* Симулякри і симуляція. К. : Основи, 2004. 230 с.
24. *Божидарнік Т. В., Василик Н. М.* Креативний менеджмент: навч. посіб. Херсон : Олді-плюс, 2014. 498 с.
25. *Бондаренко І. С.* Іміджологія у системі гуманітарних знань: культурноосвітні стратегії. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2016. 320 с.
26. *Бугрим В. В.* Іміджологія / Іміджмейкінг: навч. посіб. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2014. 250 с.
27. *Бурмака Т. М., Великих К. О.* Комунікативний менеджмент : конспект лекцій. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 69 с.
28. *Валевський О. Л., Ішмуратов А. Т.* Політичні конфлікти в сучасній Україні: культурні виміри, структура, принципи аналізу. К. : НІСД, Генеза, 1997.
29. *Вибори від А до Я: Настільна книга менеджера виборчої кампанії.* 2015. Львів : Астролябія, 384 с.
30. *Гірник А. М.* Основи конфліктології. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 222 с.
31. *Ковшова І. О.* Маркетинговий менеджмент: теорія, методологія, практика: моногр. Київ : Вишемирський В. С., 2018. 515 с.
32. *Корнєв М. Н., Фомічова В. М.* Психологія масової поведінки. К. : Ін-т післядип. освіти Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, 2000. 124 с.
33. *Корнєв М. Н., Коваленко А. Б.* Соціальна психологія: підручн. К. : АТ «Київська книжкова фабрика», 1995. 304 с.
34. *Королько В. Г.* Паблік рилейшнз : Наукові основи, методика, практика. 2-ге вид., допов. К. : Ваклер, 2001. 334 с.
35. *Королько В. Г., Некрасова О. В.* Зв'язки з громадськістю. Наукові основи, методика, практика. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 831 с.
36. *Короход Я. Д.* Політичний менеджмент: навч.-метод. посіб. Одеса : Фенікс, 2015. 48 с.
37. *Крос К., Гакет Р.* Політична комунікація і висвітлення новин у демократичних суспільствах: Перспективи конкуренції /пер. з англ. Київ : Основи, 2000. 142 с
38. *Лозниця В. С.* Психологія менеджменту. Теорія і практика: навч. посіб. Київ : Тов. «УВПК» «Ексоб», 2016. 512 с.

39. Маркетинг і менеджмент інноваційного розвитку: монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. С. М. Ілляшенка. Суми: Університетська книга, 2015. 728 с.
40. Масова комунікація: підручн. / А. З. Москаленко, Л. В. Губерський, В. Ф. Іванов, В. А. Вергун. К. : Либідь, 1997. 216 с.
41. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Соціальна психологія. К. : Либідь, 2004.
42. *Палеха Ю. І.* Етика ділових відносин : навч. посіб. Київ : Кондор, 2008. 356 с.
43. Політологічний енциклопедичний словник: навч. посіб. / відповід. ред. Ю. С. Шемшученко, В. Д. Бабкін. К. : Генеза, 1997. 400 с.
44. *Почепцов Г. Г.* Паблік рилейшинз : навч. посіб. 3-тє вид., випр. і доп. Київ : Знання, 2006. 327 с.
45. *Примак Т. О.* Паблік рилейшинз у бізнесі : підручн. Київ : КНЕУ, 2010. 304 с.
46. *Сторі Дж.* Теорія культури та масова культура : вступний курс / пер. з англ. С. Савченка. К. : Акта, 2005. 360 с.
47. Сучасний виборчий PR : навч. посіб. / В. В. Лісничий, В. О. Грищенко, В. М. Іванов, М. В. Кінах. Сєверодонецьк : ЄВРІКА, 2001. 480 с.
48. *Філоненко М. М.* Психологія спілкування. К. : ЦУЛ, 2008. 224 с.
49. *Шведа Ю.* Політичні партії: енциклопедичний словник. Львів : Астролябія, 2005. 475 с.
50. *Шведа Ю.* Технологія виборчої кампанії. Основи електорального маркетингу та менеджменту: навчально-методичний посібник, ЛНУ, 2013.
51. *Alagappa M., Inoguchi T.* International security Management and the UN. *United Nations University Press.* 1999. P. 11–54.
52. *Alagappa M., Inoguchi T.* International security Management and the UN. *United Nations University Press.* 1999. P. 11–54.
53. *Amstutz M.* An Introduction to Political Science: The Management of Conflict. Glenview (Illinois), 1982.
54. *Azar E.* The Management of Protractive Social Conflict. Theory and Cases. Darthmouth, 1990.
55. *Bevyk W.* Jak sie wygrywa I przegrywa wybory. Warszawa: WSSE, 2004.
56. *Vox-Steffensmeier J., Brady H., Collier D.* The Oxford Handbook of Political Methodology. Oxford University Press, 2008. 880 p.
57. *Burton J., Dukes F.* Conflict: Practices in Management, Settlement, and Resolution. L., 1990.
58. *Center A. H., Jackson P.* Public relations praticies. Managerial case studies and problems. Englewood Cliffs, N. Y., 1990.
59. *Center A. H., Jackson P.* Public relations praticies. Managerial case studies and problems. Englewood Cliffs, N. Y., 1990.
60. *Cohen F. S.* Proportional Versus Majoritarian Ethnic Conflict Management in Democracies. *Comparative Political Studies.* 1997. № 5. P. 607–630.
61. *Cohen F. S.* Proportional Versus Majoritarian Ethnic Conflict Management in Democracies. *Comparative Political Studies.* 1997. № 5. P. 607–630.
62. *Druckman J., Green D.* Advances in Experimental Political Science. Cambridge University Press, 2021. 670 p.
63. *Druckman J., Green D., Kuklinski J., Lupia A.* Cambridge Handbook of Experimental Political Science. Cambridge University Press, 2011. 562 p.
64. *Fiske J.* Introduction to communication studies. London. ets., 1990.
65. *Fiske J.* Introduction to communication studies. London. ets., 1990.
66. *Handbooks of Administrative Communication.* N. Y., 1997.
67. *Handbooks of Administrative Communication.* N. Y., 1997.
68. *Kittel B., Luhan W., Morton R.* Experimental Political Science: Principles and Practices. Palgrave Macmillan, 2012. 280 p.
69. *Kljin E., Koppenjan J.* Public Management and Policy Networks. *Public Management.* 2000. Vol. 2. No.2. PP. 135–158.
70. *Kljin E., Koppenjan J.* Public Management and Policy Networks. *Public Management.* 2000. Vol. 2. No.2. PP. 135–158.

71. Lake D. A., Rothchild D. Containing Fear: The Origins and Management of Ethnic Conflict. *International Security*. 1996. Vol. 21. № 2. PP. 41–75.
72. Lake D. A., Rothchild D. Containing Fear: The Origins and Management of Ethnic Conflict. *International Security*. 1996. Vol. 21. № 2. PP. 41–75.
73. Morton R., Williams K. Experimental Political Science and the Study of Causality: From Nature to the Lab. Cambridge University Press, 2010. 427 p.
74. O'Toole L. Public Management in Intergovernmental Networks: Matching Structural Networks and Managerial Networking. Url: <http://www.cas.sc.edu/poli/psrw/O'Toole030703.pdf>.
75. Panebianco A. Political Parties: Organization and Power. Cambridge: Cambridge University Press, 1988. 264 p.
76. Panebianco A. Political Parties: Organization and Power. Cambridge: Cambridge University Press, 1988. 264 p.
77. Plakhtiy T. Organizational Tools for Archetypal Management of Social Systems) (June 13, 2014). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2542837>.
78. Plakhtiy T. Organizational Tools for Archetypal Management of Social Systems) (June 13, 2014). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2542837>.
79. Schendel D. E., Hatten K. J. Business Policy or Strategic Management: a Broader View for an Emerging Discipline. *Academy of Management Proceedings*. 1972. August.
80. Wilson H. T. Political Management. Redefining the Public Sphere. Berlin, New York, 1985. 316 p.
81. Wilson H. T. Political Management. Redefining the Public Sphere. Berlin, New York, 1985. 316 p.
82. Yevtukh V. The Role of Government and NGO's in the System of Ethnopolitical Management in Ukraine. Document on «Civil Society Relations/Partnerships: Ethnopolitical Management». Education Policy and Minorities/Pilot Project – Ukraine. Final Report. – Strasbourg, 2002
83. Yevtukh V. The Role of Government and NGO's in the System of Ethnopolitical Management in Ukraine. Document on «Civil Society Relations/Partnerships: Ethnopolitical Management». Education Policy and Minorities/Pilot Project – Ukraine. Final Report. – Strasbourg, 2002

РЕКОМЕНДОВАНІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ:

- ✓ Глобальні пошукові системи: Google – домінуюча позиція в світі (70-75 % запитів в мережі Інтернет) – <http://www.google.com>; Bing (друга за популярністю у світі пошукова система) – <https://www.bing.com>; Yahoo (пошуковик-довгожитель, третій за використанням у світі) – <http://www.yahoo.com>; DuckDuckGo (набув популярність за рахунок забезпечення конфіденційності) – <https://duckduckgo.com>.
- ✓ Спеціалізовані пошукові системи: GlobalFileSearch – пошук файлів; Tineye – пошук зображень; PDF Search System (PDFSS) – пошук інформації в форматі PDF; LightStorage – пошук медіа-файлів.
- ✓ Пошук наукової інформації: Google Scholar – <https://scholar.google.com> – ефективна система пошуку наукових праць і науковців у розрізі спеціальностей, тематичних напрямів тощо; ScienceDirect – глобальна онлайн-колекція опублікованих наукових досліджень; BASE: Bielefeld Academic Search Engine – спеціалізується на пошуку наукових праць відкритого доступу; OAIster – зведений каталог метаданих на основі відкритого доступу до цифрових ресурсів; Scirus – пошукова система наукової інформації на спеціалізованих веб-сайтах; SCImago Journal & Country Rank – аналітичний моніторинг наукових показників у розрізі журналів і країн; ScientificCommons.org – платформа з вільним доступом до наукових робіт у відкритих репозитаріях; WorldWideScience.org – глобальна пошукова система наукової інформації в межах національних і міжнародних наукових баз даних.
- ✓ Репозитарії (ресурси у мережі, які зберігають публікації у вигляді файлів, доступних для ознайомлення і поширення): Research Papers in Economics; Kyoto University Research Information Repository; DSpace at West Ukrainian National University (репозитарій Західноукраїнського національного університету) та ін.
- ✓ Сайти-довідники, енциклопедії, інформація про компанії, організації: Вікіпедія (<http://wikipedia.org>); Довідник.інфо (<https://dovidnyk.info>); Офіційна Україна сьогодні (<http://dovidka.com.ua/user/>) та ін.

- ✓ Безкоштовні та платні ресурси з нормативно-правовою інформацією: Верховної Ради України (<http://zakon.rada.gov.ua>); ЛІГА.Закон (<http://www.ligazakon.ua/>);
- ✓ Офіційні сайти органів влади, політичних і громадських організацій: Верховна Рада України (<http://portal.rada.gov.ua/>); Кабінет Міністрів (<http://www.kmu.gov.ua/>); Президент України (<http://www.president.gov.ua/>) та ін.
- ✓ Форуми, чати, блоги тощо: Українська правда (<http://forum.pravda.com.ua/>); ЛІГАБізнесІнформ (<http://forum.liga.net/>) та ін.
- ✓ Сайти інформаційних агентств, повністю або частково відкриті для користувачів: УНІАН (<http://www.unian.net/>); РБК-Україна (<http://www.rbc.ua/>) та ін.
- ✓ Безкоштовні електронні підручники онлайн. URL: <http://www.chitalca.html>.
- ✓ Бібліотека Гумер. URL : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Index_Polit.php 7.
- ✓ Бібліотека ПНПУ імені К. Д. Ушинського URL : <https://library.pdpu.edu.ua/>
- ✓ Державна служба України з етнополітики та свободи совісті. URL: <https://dcss.gov.ua/>
- ✓ Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. URL: <https://ipiend.gov.ua/>
- ✓ Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkp.gov.ua/>.
- ✓ Науковий журнал «Politicus». URL : <http://politics.ellib.org.ua/>
- ✓ Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського : офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
- ✓ Національна парламентська бібліотека України : офіційний сайт. URL: <http://nplu.org>
- ✓ Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL : www.kmu.gov.ua
- ✓ Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : www.rada.gov.ua
- ✓ Офіційний сайт Президента України. URL : www.president.gov.ua
- ✓ Офіційний сайт Уряду України. URL : www.mon.gov.ua
- ✓ Представництво ООН в Україні. URL: <http://www.un.org.ua/ua/oon-vukraini>